

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегилату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

ЗВОНАР

Вече је. Хумкама душе ни једне.
Ни гласка и једног, нит' збора жива,
Као да снужене гробове ледне
Понова смрт целива.

И попци с дремљивом песмом су стали,
И лептир и пчела не лећу више,
Сањиве листиће лахор сустали
Лелуја све то тише.

И у тој тишини, к'о глас детета
У испрекидану очајну плачу,
Са торња високог, врх храма света,
Једно се звоно зачу.

Па, као с бујицом сила таласа
Долином пространом када нагрне,
Навире поплава звука и гласа
Кроз пустош ноћи црне.

И плашно шумори бриљан над гробом:
„Што л' звони с неравном силом и жаром?“
И запиткује се цвеће међ собом:
„Звонару шта је старом?“

А једна ружица крај раке нове
Говори травкама и цвећу свему:
„Ја знадем узроке жалости ове,
„И шта је тужном њему.“

„Ја сам га видела кад је доклеп'о
„И овде копао мотиком лаком,
„И слушала за тим како је јец'о
„Над овом празном раком.“

„Ја знадем што јечи звоно васцело —
„И слаба што старцу рука трепери:
„То звони несрећан он на опело
„Умрлој својој кћери...
4. — VI. — 99.

Вера.

КЊИГА И ВИЛА

(наставак)

Као што већ напоменућу Српска Књига се није појавила као знак литерарног васпитања у Срба него као нека национална манифестација. Тако је било и у старо доба а нарочито у прошлом веку одакле ја и почињем своја посматрања. У то доба српски народ није имао никаквих јачих знакова по којима би га у Европи могли распознавати и признати као засебну нацију, достојну самостална живота. Срби у Турској сматрани су као хришћанска раја и налазило се: да је целисходно и даје оставити је где је, одржати status quo, само тој раји у неколико судбу олакшати. То је била сва брига цивилизоване Европе о нама. За Србе у Аустрији знало се да су словенског порекла, без нарочитих одлика, али да су корисни, верни и да су храбро бранили ћесареву границу. Нико није слутно да је она раја око Скадра, Битоља и Скопља део истог народа који је онако културно живео око Трста, Загреба и Сент-Андреје.

Требало је створити једно опште обележје за људе из свију тих крајева, по коме би се могло познати да су то само разбацивани делови једне целине, по коме би се обележју могло ухватити да су они некад једно били и да још увек теже да остану и остану само једно.

Најважније је обележје једног народа језик, представник је језика књижевности а књижевност се најбоље и најчешће испољава у књизи. Ваљало је дакле створити Српску Књигу, да би се кроз њу српска нација манифестовала, и — ова би створена. После

каквих мука, уз каква напрезања не питајте, главно је да је српски народ добио своју Српску Књигу.

Није дуго требало после тога, па да извесни просвећени духови почну обраћати пажњу на наше дотле непознато а ужасно потлачено племе. И најмања је пажња била довољна па да се образованији свет заинтересује за ову, трагичне судбине, нацију, а то је интересовање било исплаћено тим људима најинтересантнијим открићима. Тај мали прозор био је довољан српском народу, да се његов геније покаже образованом свету, и истога тренутка српско је племе постало *знано, виђено и славно*. Српски је језик кроз српске народне песме најпре *заинтересовао* образоване људе а за тим им је *показао где* све Срби живе, *колико* их има и да они нису само један *ограник* него баш један *цео народ* сам за се, способан за живот, способан за културу и достојан самосталности.

А у исто време кад је Српска Књига постигла то с поља, учинила је у унутрашњости народа то, да се *њом Србин разбудило*, разазнао и постао свесан себе и своје будућности. Српска Књига је дакле објавила један језик којим су искључиво говорили сви становници свију покрајина од Трета до Солуна и од Солуна даже до Сент - Андреје. А српски је језик постао оно обележје по коме су се од сада распознавали *сви људи* тих покрајина и дошли до сазнања, до уверења да су браћа, јер су синови *једнога народа*.

Видите да је Српска Књига невероватно брзо с највећим успехом постигла оно што јој је било намењено. То је први њен задатак и *ето* како га је она извршила.

Али баш тај муњевити и огромни успех створио је нове опасности за српску нацију. Државе, које су се дотле успављивале идејом да почивају на верности својих поданика и да ти поданици нису ништа друго до мирни и вредни држављани — превариле су се. Показало се да, и ако су Срби остали пример верности и лојалности разним крунама и династијама, да ипак за то њихове жеље нису тиме испуњене и да се *надају другој будућности*. Искочиле су, а Срби их нису ни крили, тежње за великом чисто српском државом, а те су тежње носиле у себи клицу пропасти дотадашњим освајачима. За то су одмах никле једна за другом, невероватном брзином разне препреке, сметње, гоњења, да би се српском племену онемогућило уједињење, да би се Србима из разних покрајина онемогућило општење, да би се посејао раздор, размирица и саревљивост међу областима српским. Ма да је то Србима отежавало рад на светом, великом послу, ипак српски душмани не успешеше да нас помету и сасвим зауставе. Ишло се истина полагано али *стално* напред. Но тада се јави један жешћи, страшнији непријатељ који душу трује, срце разарава а ум помрачује и

коме не може нахудити и *најјуначнија* мишица, кога не може разбити ни *најорганизованија* војска нати га може пробити *најмодерније* оружје. Тај непријатељ српском народу је онај страховити глас што га српски душмани пустише и који сваким даном све више осваја, глас да Срба — *ван Србије нема*. Дођоше људи с мора и из бела света незане познанице и стадоше доказивати Србима у Босни и онима у Хрватској и у Македонији да они Срби *нису* но да су нешто сасвим друго, нешто Србину *страно*, па чак и непријатељско. Поче се говорити на један мах о неком хрватском, македонском па чак и босанском језику. И што је најчудније, најжалосније и најневероватније: *нашло се* Срба *не-срба*, који почеше обртати ухо на ту страну, која у тај глас повероваше и па чак и примише. *Дочекасмо нове поштурце!* Као што су некада потурчњаци: Соколовићи, Курилићи, Абоговићи постали највећи злотвори свеме роду зарад силе и господства у Стамболу, тако се сад на *другој страни* коти одмет српски да по много *нижу* цену љуће ране Српству задаје. Знате ли ко је тај што је кидисао да ишчупа једно ребро из груди српског народа, да створи неки босански народ? — *То је оцети Србин!*

На тога страшног и осноног непријатеља, на тај прни глас ваља окрепути сада ново оружје које бије сваку амајлију — *Српску Књигу!*

Српској је Књизи, дакле, усуд или геније српскога племена доделио по други пут мисију велику и тешку: *да тога страшног непријатеља разбије и уништи*, да Србе по свем Српству најпре просвети, *облагоруди и згреје*, па онда *охрабри и умудри* а за тим *зближи и шљуби па најзад и духовно уједини*. Српска Књига има задатак да прво сама *горе* и планине *прегаца* па за тим да их *сравни* са земљом да више браћу не деле; да после сама *воде преброди* па за тим да их *сасуши* да више браћу не раздвајају. Она ће спровести ову електричну жицу кроз све Србе: *да Србин осети кад Србина заболи*, *да кад један јаукне да сви јаукну*. Она ће бити онај дух који ће покривати све покрајине српске, она иде а која ће у мислима ујединити Србе, она ће бити она звезда Даница која ће зору Србима објавити. Она ће бити онај поклич кад дође дра да се сви Србљи на оружје дижу.

С гледишта њене мисије посматрана Српска Књига човека прво као подсећа на нешто *већ* знано познато, *виђено, вољено*. Кад се још боље разгледа онда човек налази да Српска Књига није тако скорашњег порекла како то хроничари забележише, да она има много *дубљи корен*, да се управо њен постанак, само у другом облику датира, од кад и борба Срба с непријатељем и најзад се увери: *да је Српска Књига* проста метаморфоза старе Србинове *посе-стриме* — Виле.

(Свршило се)

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

(наставак)

VI

Савета уђе у пов живот: из царства сањарија у царство пољубаца. Осећала је пољубац Милорадов на својим уснама и после одласка његова, па чак и кад је кући дошла те се у постељу спустила. Тоба вечера није ништа читала, него је угасила свећу да би у мраку остала, како би се могла сва предати својим жељама.

Сутрадан се дигла весела, раздрагана сновима што их је сањала, одушевљена животом који је назирала, ведром као мајско јутро. Певушила је лагано неку љубавну песмицу распремајући себе. Све око ње беше јој мило и драго ни једна стварчица не беше јој ружна ни одвратна. Живот јој се чинио као леп дан који ветрићем и сеновитом хладовином блажи врелину зрака сунчевих и она му се подавала и предавала свом снагом као одојче мајчиним рукама.

По подне оде опет Марији јер се надала да ће га тамо видети; обећао је да јој књигу донесе.

И није се преварила. Пред вече се свратио, али не да седи него само књигу да преда.

— Госпођице — рече Марија која је преда њу у предсобље изишла — молим вас будите тако добри, те предајте ову књигу госпођици Савети.

— Зар сам ја ваш поштоша? — нашали се Марија.

— Молим вас... поче он збуњено.

— Немојте ме молити, него изволте у собу те јој сами предајте! — рече она и отвори собна врата.

Савета је задрхтала још кад му је глас чула, познавши га по гласу; а кад се појавио на прагу, крв јој јурну у главу а срце закуца тако снажно и бурно, да јој готово дах заустави.

Он се поздрави истина нешто збуњено али доста присебно.

— Госпођице, донео сам вам књигу — рече и пружи јој лепо повезану књигу.

— Хвала, господине — рече она загушеним гласом, примајући је из његових руку.

И сад наста онај несносни тајац што најсликовитије показује, како човек може понеки пут да буде толико глуп па није кадар речи прозорити. Обоје заћуташе. Он је стојао пред њом понурен, оборене главе и опружене руке, у којој је до мало час књига била, а она у положају онога што поима да устане, али се још није дигао.

Марија се насмеја и рече:

— А сад после толике учтивости, изволте се сти, г. Виловићу.

Он седе као да му неко ноге подкиде; чак ни горњи капут није скинуо.

— Милан још није дошао?.. упита он тек да рекне нешто.

— Није; сигурно је на пиву. И ви сте се, чини ми се, журили на пиво?

— Па шта му знам на оваком времену!

Савета је прелиставала књигу. Она је жудно престала погледом преко белих листова, неће ли на њима видети видети какву забелешку. Марија приђе прозору, загледа цвеће, па се на једанпут окрете и изиђе из собе.

Милорад се носио једном мишљу: желео је да их Марија остави насамо да би се извињо за јучерању дрскост; али сад, кад Марија изиђе, он опет запе. Али се прибра и отпоче.

— Госпођице! Ја вас по хиљаду пута молим за опроштење...

Она га погледа.

— Признајем своју кривицу. Оно је заиста била дрскост.. ретка дрскост. Ја се чудим; и сад не знам шта ми је било!.. И, ево вам часне речи, од данас ћу избегавати сваки састанак, па чак и виђење с вама!

Њен поглед, што је опako искрено погледао, поста на једанпут поплашен.

— Зашто? — оте јој се реч.

— Зашто!? — рече он очајно. Зато, да казним себе! Верујте, лакше би ми било смрти у очи погледати него ову реч одржати; али шта ћу? Ја вас волим! Кад сте ви близу мене, ја више собом не владам; ја, шта више, то не умем ни од других крити! И... ето зато морам бежати испред вас!

Она бризну у плач. Он јој притрча и ухвати је за руке; али она, да би избегла поглед његов а сакрила сузе своје, наслони главу на његове груди.

И он по други пут осети мјрис њене косе и — заборави се... Као махнит стаде љубити ту лепу главу; уснама својим збриса и покупи басер-капље из њених очију; опи га дах из њених уста, а занеше га пољупци што их почеше враћати њене румеве усне.

Лак пушањ у предсобљу трже их обоје. Он одскочи од ње и седе чак на четврту столицу што стојаше крај прозора и загледа се на улици.

Али нико не уђе.

Они се погледаше отворено. Неста оне мучаљивости и затегнутости; као неком мађијом отвори се извор речи: пође питање за питањем и одговор за одговором.

— Ти си љут на ме? — рече она.

— Не, али сам мислио да си се ти на ме наљутила.

Не знадоше ни сами како то дође да једно с другим почеше на *ми*.

— Нисам. Али ми је јуче било некако чудновато. Не знам шта ми је! У један мах дође ми да плачем и да се тучем! Чинило ми се да ме багате-лишеш, да ме сматраш... „Зар он тако о мени мисли?“ питала сам се...

— Опрости! Али да знаш само колико те волим!

— Реци ми то још једанпут!

— Сто, хиљаду, милион пута... волим те! А ти мене?

— И ја тебе! Много, много те волим! Никад никог тако нисам волела: ни оца ни мајку! Задршћем кад ти сенку видим, кад ти глас чујем!... По знајем ти ход; кад ниси преда мном, осећам те за леђима својим, ако си близу мене!...

Марија се јави у предсобљу. Она му хтеде још нешто рећи, али јој ништа не паде на ум, него брзо узе књигу и стаде превртати листове. Али он се прибра и мирним тоном, као да држи какво предавање, поче говорити:

— То су све великани у руској књижевности. Ту не зна човек коме преда се поклони. Па опет, Тургењев ужива највећи глас у Европи. Ви свакојако нисте читали његовог *Синина*. Ох, госпођице, то је једна завосна прича! Не уме човек да се одвоји од књиге...

Марија уђе у собу и погледа их погледом који је речитије говорио од сваке беседе.

— ...па што је још најглавније код тих руских писаца — настављао је Виловић трудећи се да избегне поглед Маријин — то је што они загледају дубоко у душу и онда све то стављају на хартију. Напишу вам они и оно што човек сам од себе крије.

— Бога ми, то није добро! — рече Марија.

— Зашто?

— Што тако завирују у душу па после све напишу! Ја не бих рада била живети у друштву таквих људи!

Глас јој је звонио иронијом. Изгледа као да им вели: коме ви то?!

— Па... молим вас... то се живот слика; а живот... живот... ушептрља опет Виловић, јер не могаше више издржати њезина погледа.

Срећом дође Милан те спасе и њега и Савету незгодне ситуације, јер га позва на пиво.

Савета се није бојала Марије — Марија је знала да она воли Виловића — али је грдно зазирала од Милана који опет никад ништа није хтео крити.

Кад њих двојица одоше, Марија јој погледа право у очи.

— Ти се баш бацила на књижевност?

Савета испусти књигу, приђе јој и загрли је.

— Добро, добро! Знам већ!...

VII

И од то доба Марија је вазда налазила начина да их на који тренутак остави насамо.

Каки ли беху дивни тада њихови разговори!

— За ноћашњи сан дао бих живот! — вели он.

— Ја тебе нисам ноћас сањала него јуче на ноћ. Као сама у пољу; ни једанпут од некуд искочи неколико великих паса и појури ме. Бежим и осврћем се око себе: нигде дрвцета ни каменице да бих се одбранила. Обузе ме страх па не могу да бежим, а они се натурали па-а да ме стигну, а да ме стигну! Већ почех губити и свест, док ти се тек створи ти

с неким грдним штапом у рукама и у тренутку ока све их растера!... Што сам те се тада наљубила! Као сели на траву, ја наслонила главу на твоје груди и прицела се снагом уза те толико да сам осећала како нам срца једним ударом бију... Кад сам се пробудила, а ја загрлила јастук!... Зар то није лудо!

— Није — рече он озбиљно.

— Данас сам ваздан нерасположена: нисам те сањала па ми је тешко! А нисам те цео дан ни видеела! Немој, болаи, бити толико немаран, прођи бар овуда да те видим.

— Добро.

— Или, ако ти се не дадне прилика да се видимо, а ти напиши две-три речи па подај Марији — она ће ми предати.

— Хоћу.

— Сад — да се пољубимо!

Пољубац није смео изостати! —

Па тек преиска њихова, како ли је она интересантна!

Нису то била дугачка писма... Састанци су им били дуги али писма врло кратка. Ту су осећаји исказивани у неколико редака, па чак и — речи.

„Срце моје! Умирем за тобом!“

То је све у једном писму.

У другом је било ово:

„Ја волим, а ти? — Прими хиљаду пољубаца.“

Треће је гласило овако:

„Ала завидим овом парчету хартије: оно ће бити на твоје срцу!“

Па су још и друкчије писали. Споразумевали су се само једним словом као погледом.

Звали су се именима јунака и јунакиња из разних романа и комаца позоришних. То им је било тепање, гугут голуба и голубице. Живели су као што тице живе. Ни једно не говораше о будућности, управо ни једно није ни мислило о будућности. Овај и овакав живот опио их и заео, и они му се предадоше душом и срцем.

Једном приликом он је упита.

— Јеси ти моја?

Она заусти да рекне, али не рече. Нека чудна мисао сину јој кроз главу: збиља, да ли сам ја његова?

— Шта је? Што ми не одговараш? — рече он — Јеси моја?

— Не знам.

— Да не волиш кога другог?! .. рече он готово преплашено и загледа јој се у очи.

— Боже сачувај! Шта ти паде на памет! Никог сем тебе!

— А би ли волила да будеш моја?

— Бих.

— Не зазиреш од моје сиромаштине?

— Не.

— Добро! Једног дана ја ћу те запосити у твоје мајке! Нећеш дуго чекати.

И од то доба он поче некако од ње себи жену ковати. Више не беше тајне међу њима. Вазда ис-

крени и отворени они би по читаве часове проводили заједно. Марија је бдила и чувала их од светских очију.

А он се запрепастио пред толиком чистотом и преданошћу. Глава му се заносила и једва је кадар био да се савлађује.

Једно вече седели су у башти сами. Она насловила главу на његово раме па гледа у небо.

— Допада ли ти се ова ноћ ушта је он.

— Допада.

— Осећаш ли какву драж у овој тишини? Ти ме, ваљда разумеш?

— Да — прошапута она и он осети како јој рука задрхта.

— Није те страх?

— Чегга?

— Овако сама са мном...

— Не.

— Верујеш ми дакле?

Она му погледа тако отворено у очи као да би му тим погледом хтела и душу предати.

— Више него себи! Дође тренутак па бих бегала од себе, али од тебе никад!

— Чистото моја!.. узвикну он и притиште је на груди.

(Наставиће се)

ТЕТКА СЕВЕРИНА

— од Неере —

Хтећи у своју собу, тетка Северина гурну врата ногом, јер је у рукама имала свењак и поклоне, што их је тога дана добила. Брат јој подарио вунен огртач боје млека с кафом, рекавши: „та је боја изврсна и озбиљна, потпуно приличи женскињу твојих година“. Снаха јој дала ноћни жижак, а рођаке јој сашиле у школи покривач за ноге. Све то за њен рођендан.

Тетка Северина спусти све те поклоне на сто, али јој се на лицу не виђаше нимало задовољства; напротив, било је мрачно и недокучљиво, и у неколико је потврђивало снахине заједљиве речи, што их је изустила кад јој заова изиђе из гостинске собе: „Чините ви што му драго за Северину, она никад није задовољна“.

Из руку јој испаде једна сличица. То је био поздрав другарице из детињства, коју је нежно волела. На зеленкастој основи представљен лептир у лету, с изреком „ad huc spero“; а с друге стране исписане су безбројне добре жеље. Северина подиже сличицу, и замишљена приђе ближе светлости, да је посматра. Колико успомена она изазива! Пре двадесет и пет година, опет о рођендану, та иста другарица приденула јој у косу пупољак црвена каранфила. Данас већ нико јој косу не кити црвеним каранфилом; данас је много умеснији један отртач мрке боје и ноћни жижак, а да и не помињемо покривач за њене болне реуматичне, ноге. Па онда све оне добре и лепе жеље... та да, све се разуме само по себи.

Није Северина била незахвална. Познавала је доброту братољеву, волела је своју снајку и рођаке, била је милостива, блага и смерна, смернија, него што је то у њеној природи било. Она осећаше у себи огромну готовину љубави, коју није имала ни на кога излити. И баш та потреба љубави и чинила је њену несрећу. Невидљиви непријатељ у кући, црв који је неуморно подгриза и тоши, унутрашњи огањ, који је прождире, и који каткад запламти жарко на њену лицу. Неки пут јој се чини да је болесна, да наступа водена болест, да у жилама њеним не тече крв, него нешто тешко, — вода или житко олово, речју, нека мртва материја.

Дететом врло живахна, младом девојком врло фантастична, али лепом не беше никада, нити је икада имала удварача. Па ипак била је тада готово срећна. Живела је у неком својем нарочитом, засебном свегу, пуном снова. Била је кћи уметникова, па је рано осетила и познала чар и лепоту линија и боја. По својим уметничким инстинктима била је безбожница, и осећала је привлачну снагу само за лепоту; мистичне идеје и заоблачна поезија узбуђиваху је и одушевљаваху.

Волела је да се драпира огртачима, које модели очеви збојраве у радионици. Расplete косу, метне на главу венчић од лишћа, па замишља да је баханткиња; покупи читаво брдо узглавница, устури се на њима, с појасом око бедара, голих руку, и са стакленим украсима на врату, а великом лепезом у руци, — па тако представља одалиску; легне на бок, обучена у неку дугачку и широку хаљину, руком се ослони на какву дебелу књигу, — тако огледа Кореџијеву Магдалену покајницу да представи. Али свагда, у последњем тренутку опази да јој недостаје баш главног својства оне личности коју представља.

У души јој се поткраде тајна патња, неопажена а фина као оштрица у ножа.

Упоређујући се с творевинама великих уметника које су они идеализирали, и на које се она старала угледати, напоследку је увидела несавршенство својих облика и за њу, којој је дарована тако страсна жудња за лепотом, беше то врло јако разочарање.

Да колико толико своју јадну фигуру приближи уметничком типу, она се одрече раскошних творевина Тичијанових, него обожаваше танушно и вито женскиње Кановино, Грације и Психеју, њу нарочито. Та бесмртна група, у којој се тако хармонично, тако божански сједињавају осећање уметничко и љубав, девичанска чистота и врела стаст, привлачила је неодољиво. Психејин положај онако прост, облици њена тела онако скромни!

Желела је то да огледа у својој собици, сакривена од туђих погледа, у осуставу Амора. Северина није била бестидна, беше млада, није била туђа грацији, стаст је инстинктивно поимала, уметност је обожавала: па зашто јој оглед није био леп? Зато што је Северина, та жива жена, пред огледалом изгледала као награда према мраморној богињи. Мисли: „Да ми је само да се мало испуним, можда све зависи од једне линије! Да је когод само дирнуо Кановину руку онда, кад је градио Психеину бисту, морао би ма само малчице линију скренути; и онда то већ не би била Психеја!“

Што се тиче лица, имала је, као и свако друго, два ока, нос, уста, зубе и косу; а поред тога, њиме је господарила најосетљивија душа.

Теши се даље: „можда само треба ишчекати време. Нису све жене још у петнаестој години као Психеја дивне; Психеја је рана младост, пулољак, обећање, прави незрео род!“

Рукавичарка, та незгодна, опасна жена, која ремети мир свих породица у околини, у петнаестој години имала је и чедо; а сама прича, да је у тим годинама била још врло мршава, младо, лудо дете. Ко зна је ли и госпођа де-Монтеном кад се за Скарона у двадесетој години удала била онако лепа као у четрдесетој, кад је у своју мрежу уловила францускога краља?

Слушала је и знала из књига, да се лепота у жене развија утицајем љубави; али она је читала и то, да лепота изазивље љубав. Те две представе се потпуно помутиле у њеном уму. Истина, она није ни била од оних жена, које се, у облику сујете и кокетерије, занесу својом привлачношћу; ни по чему није личила на своје другарице, које, стога и изнесе њу на глас као оригиналну. Вечно трчећи за артистичним идеалом, она се и одевала готово некако оригинално. Носила је у коси грчке обручце и црвене огртаче набране по свима правилима скалторским и сликарским; а у тако необичном оделу изгледала је двапут ружнија. А занесена својом маштом, у тежњи за том вишом лепотом она је заборавила на појединости и ситнице у својој тоалети, и попустила је у нези своје личности: заборави да сече нокте, носила сандале, рукавице без дугмади, избледеле и прљаве пантлице, исцепане чарапе. Није се ни честито умивала сваки дан.

(Свршиће се)

ПРЕМИЕРА У ПОЗОРИШТУ

— УТИСЦИ ЈЕДНОГА ПИСЦА —

— Алфонз Доде —

Представа почиње у осам сати. Кроз пет минута ће се дићи завеса. Машинисти, редитељи, реквизиционе слуге, сви су на свом месту. Глумци за прву појаву намештају се, наузимају своје положаје. Ја гледам последњи пут кроз рупу на завеси. Дворана препуна; петнаест стотина глава, амфитеатрално поређаних, смеју се, комешају се у осветљеној дворани. Некоје познајем нејсано, али ми њихово лице изгледа сасвим променљиво. То су намрштена лица, гордог изгледа, пуна самоуверења; већ наперени лорњети нишане на ме као пиштољи. Истина, има у једном куту неколико драгих лица, бледих од стрепње и очекивања: али колико је равнодушних, колико рђаво расположених! И све оно што људи доносе с улице, гомилу неспокојстава, расејаности, предрасуда, неповерења... И при помисли да све то треба растерати, пореметити ову атмосферу досаде, зловоље, учинити да ове хиљаде људи буду прожете истом мисљу; и при помисли да моја драма може само тако опстати, ако распали живот у свима тим паровима неумољивих

очију... О, како бих радо још чекао, како не бих дао завеси да се дигне, али узалуд; сувише је касно. Три ударца лупнуше, оркестар проба инструменте... потом мртва тишино и потмуо, далек глас који чух иза кулиса изгуби се у огромној дворани. Мој комад беше почео. Ах, несрећник, шта сам урадио!...

Страшан тренутак. Не знам куда да се денем, шта да радим. Да останем овде, припијен за овај кулисни подупирач, начуљених ушију, стегнута срца: да храбрим глумце, кад би требао неко да самог мене храбри; да говорим, не знајући шта говорим; да се смешим, а у очима ми блуди нека далека мисао... До врага! Волим више да уђм крадом у дворану и да гледам у очи опасности.

Скривен у дну једне ложе у партеру, покушао сам да будем равнодушан гледалац кога се ствар не тиче, као да нисам гледао већ два месеца како веје прашина с ових дасака око мога дела, као да нисам сам дотерао све ове покрете, свачији глас, и најмњењу појединост за mise en scene, од отварања врата, па све до појединости око осветљења. Чудноват утисак. Хтео бих да слушам, али не могу. Све ме вређа, све ме узнемирује. Нагла отварања врата на ложама, покретање столица, често кашљање које се узајамно подстиче и одговора једно другом, шушкање лепеза, шуштање хаљина; та гомила једва чујног шума чини ми се неизмерно велика; па после непријатељски покрети, положаји леђа с незадовољним изгледом, наслоњени, опружени лактови чини ми се да препречавају цео декор на позорници.

Један младић с биноклом, испред мене, озбиљна лица бележи нешто и вели:

„Детињарије.“

У ложи спрам мене гласно ћеретају:

„Ви знате да је то одређено за сутра.“

— За сутра?

— Да, за сутра, неминовно.“

Изгледа да је сутрашњи дан врло важан за ове људе, а ја, сиромах, мислим само на данас!... Кроз ову збрку ниједна моја реч не чини жељена утиска, не забада се. Уместо да се рашире, да испуне салу, глумачки се гласови заустављају на крају рампе и потмуло падају у шаптачеву рупу, уз глупи тресак клаке. Што се онај господин тамо горе љути? Бога ми, ја се бојим. Идем одавде.

Ево ме на пољу. Пада киша, помрчина је; али ја то ништа не примећувам. Ложе, галерије ређају се још преда мном с редовима осветљених глава, а позорница у средини, као непомићна, сјајна тачка, све се јаче помрачава што се ја више удаљујем. Узалуд илем, узалуд се отресам, опет непрестано видим ову проклету позорницу, и комад који знам на памет и даље се игра, и даље се тужно врзе по дну мога мазга. Као да носим са собом неки рђав сан, у који мешам људе с којима се сударам, сав дармар и уличну вику. На углу булевару заустави ме и упрепасти неко звиждање. Глупаче! та то је омнибуска канцеларија... И ја идем, а киша све јача. Чини ми се да киша пада тамо доле на моју драму, да се све одлепљује, распада, а моји јунаци, посрамљени и изгњечени,

брчкају се за мном по тротоарима који се блистају од осветљења и воде.

Уђох у једну кавану да се отресем ових црних мили. Покушах да читам, али се слова укрштају, играју, издужују, врте у ковитлац. Не знам више шта речи значе; све ми изгледају необичне, без смисла. То ме опомиње на једно читање на мору, пре неколико година, једнога бурнога дана. Шћућурен у собици коју је запљускивала вода, нашао сам неку енглеску граматику и, уз хуку буку таласа и поломљених катарки, запео сам свом снагом да научим енглеско *th*, да не бих мислио на опасност, да не бих гледао оне зеленкасте водене вале који се ваљају по крову разливајући се; али узалуд сам читао гласно, понављао и викао речи, ништа није могло ући у моју главу, препуну морског рикања и оштрог фијукања северца горе на лантини.

Новине што их држим овог тренутка изгледају ми исто тако неразумљиве као и енглеска граматика. Ипак, због непрестаног пиљења у ове велике, раширене новине пред собом, видим како се између кратких и збијених редова шире сутрашњи чланци, а моје сирото име копрца се у цбуновима трња и ваљима горког мастила. Наједном, светлост ослаби; затварају кавану.

Већ?

Које ли је доба?

...Булевари пуни света. Излазе из позоришта. Јамачно се размимоилазим с људима који су гледали мој комад. Хтео бих да питам, да сазнам, а у исто време брво пролазим, само да не чујем гласне рефлексije и фејетоне наред улице. Ах, како су срећни сви ови који се враћају својој кући и нису писали комаде... Ево ме пред позориштем. Све је затворено, угашено. Збиља, нећу вечерас ништа сазнати; али осећам огромну жалост пред покислим плакатама и лампионима који још шкиље пред вратима. Ова велика зграда коју сам мало час видео сву у ларми и светлости, како се истиче у целом овом крају булевара, сад је глува, црна, пуста, с не капље као после пожара... Хајдемо, савршено је. Шест месеци рада, сањарија, умора, нада, све је то изгорело, изгубило се, одлетело с пламичицима гаса једне вечери.

Свет. А. Петровић.

ИСПОВЕСТ ЈЕДНЕ ПИЈАНИЦЕ

— Чарлс Ламб —

Нема ни једнога доба у коме трезвени лекламатори нису бацали дрвље и камење на навику да се пију јака пића, и критичари који пију само воду нису могли да им довољно одобравају. Али њихови савети, на жалост, ретко су успевали код болесника, код човека који треба да буде излечен. Ипак зло је признато, лек прост. Уздржати се. Нема те силе која може наморати некога да принесе чашу својим уснама противу своје воље. То је исто тако ласно, као да се не краде и да се не лаже.

Али ах! рука која краде и уста што сведоче лажно немају у себи органске тежње за то. То су делања њима равнодушна. На први миг промењене воље она могу бити

напуштена без гунђања. Што се за некога каже да има дуге прсте, то је само фигура говора; језик лажљивца може исказати корисну истину са истим природним задовољством са којим је навикнут да распростире штетну лаж. Али кад човек почиње да људи —

О стани, ти озбиљни моралисто, ти што им ш живце и паметну главу, чија су плућа срећом недирнута, и пре него што отвориш своја уста противу „имени“ које сам написао, познај прво саму *ствар*; колико ћеш сажалења, колико ћеш човечанске благодсти помешати тада са својом осудом. Немој газити по развалинама једнога човека. Немој захтевати, претећи страховитом казном бешчашћа, васкрсење из мртвих исто тако стварно као што је Лазар, само помоћу чуда васкрсао.

Треба само почети поправку а навика ће довршити лечење. Али шта да се ради ако је почетак страхан, ако су први кораци равни, не пењању уз планину, већ ходу по жеравици? Шта да се ради ако цео систем треба да издржи наглу промену сличну промени коју подноси облик инсеката? ако се мора издржати нешто налик на дерање коже са живог меса? Да ли може слабост која подлеже у такој борби бити збркана са упорношћу због које човек грца у другим пороцима, који нису произвели никакву органску потребу, нису обузели целу жртву, душу и тело?

Познао сам једнога у таквом стању, кад је покушао да се уздржи од пића за једно вече само, — ма да је отровна течност давно била престала да у њему производи своје прве чаробне опсене, ма да је био свестан да ће она још више отежати његов јал, него ли га олакшати — чуо сам га како узвикује, како гласно јекне у страховити борбе и прекој нужности да што пре пошто по то изађе из тога стања; видео сам сав ужас и беду такве унутрашње борбе.

Зашто бих се устезао да изјавим да сам ја човек о коме говорим? Ја не тражим никакво плачно извињење пред људима. Ја их видим све како су скренули са правог пута. Ја сам одговоран сам својој личности, за зло и беду коју сам на њу навукао.

Верујем да има грађа, јаких глава и челичних природа, којима готово никаква неумерност не може да нахуди, којима ракија (видео сам их како је пију као воду), али у сваком случају којима вино узето у огромној количини не учини више квара већ колико да мало побрка свест, која им иначе није била бог зна како јасна. Њима је узалудно говорити. Они ће се само смејати каквом слабом сабрату, који, окушав своју снагу и вратив се побеђен из борбе, предузме да их убеди како су таква убилачка вежбања опасна. Ја се обраћам сасвим другим лицима: обраћам се слабима — нервознима; онима који осећају потребу какве вештачке помоћи да би уздигли свој дух у друштву на ону висину на којој се налазе сви остали без те помоћи. То је тајна нашега пијанства. Такви треба да беже од гозбенога стола на први миг, ако неће да се заробе на цео живот.

Пре дванаест година ја сам навршио своју двадесетшесту годину. Од савршетка школе до тада живљах по

готову у самоћи. Моји другари беху књиге, или само један или два жива створа мога сопственог кова, умерени и љубитељи књига. Устајаш рано, иђаш у постељу на време; а способности, које ми је Бог подарио, мислим, да нису рђале занемарене у мени.

У то доба познадох се са лицима другојачијега кова. То беху људи смела духа, сеђашу дубоко у ноћ, свађалице, пијанице; али ипак изгледаше да беше нечега племенитога у њима. Ми проводисмо ноћи весело надмећући се у духовитости, или у ономе што од ње остаје после поноћи. Од способности која се зове уображење ја имађаш извесно више него моји другови. Окуражен њиховим одобравањем ја се почех сматрати као домишљан од заната. Ја, који сам од свих људи најмање подобан за такво занимање, имајући, уз највећу тешкоћу, коју сам од увек осећао да нађем речи да бих изразио оно што мислим, и једну природну сметњу при говору!

(наставиће се)

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Чарлс Ламб 1775 — 1834, који први пут ступа пред српску публику у данашњем броју „Звезде“, јесте један од оних ретких писаца који причајући о себи и само о себи износи оно што је у нама или оно што бисмо ми желели да је у нама. Његови су есеји пријатни разговори поред камина уз лулу дувана, и он је толико у њима да кад га за тренут изгубимо из вида мало што чујемо од његове приче. Ако игде, за њега вреди Тенова поставка да је књига фосил а иза њега стоји човек. А слика човека коју ми себи стварамо јесте слика дискретна нежна пријатеља који своје fine погледе износи у тако скромној форми а своје савете завија у прекоре самоме себи да је немогућно не волети га.

У искренности и топлини осећаја лежи њихова моћ, и преводилац би се радовао, ако би читаоци то у данашњем преводу запазили.

Позор — на једну „књигу“!

Ми смо већ поодавно начули о некој „књизи“ Лазе Комарчића, који ће носити на корицама слику Милутина Гарашанина. Начули смо али веровали нисмо! Јер ма како га ружно ми познавали, ипак никад нисмо могли веровати у толику његову дрскост да ће смети и са *олаквим мртвим*, да тера шалу.

Али је се Лаза стидио само у пола. Он је то своје предузеће држао у највећој тајности овде у Београду и ми ма колико да смо трагали, не могадосмо никако *на газити* на његов проглас, јер га је он слао само „пријатељима“ ван Србије, и то у препорученом писму аманетном поштом, да нам руку не би допануо. Али јеван лист из Војводине, не знајући ове Лазине маневре наивно објави тај проглас, и тако дође „то“ и до нашег сазнања.

Па знате ли о чему пише Лаза у тој његовој „књизи“? О Астрономији! Пренеразили смо се; замислите један бив.

тераија и један полубивши механџија и уредник „Срп. Завета“ хоће у Србији да пише „књиге“ о науци Коперниковој и Кеплеровој!! И он та своја трућања назива „занимљивим путовањем кроз звездани свет“! Веселици! Види се да су га сви негдашњи пријатељи напустили, те нема никог који би му рекао да се тргне! Оно што се нас тиче ми га не жалимо. Ми се само заценисмо од смеха, кад прочитасмо овај пасус у огласу: „Ово је дело једна *мозина* (sic) у нашој књижевности“. Богме је новина и то каква! Није то новина само у нашој но и у васколикој светској књижевности, тај феномен механџија — а троном! То је исто толико новина, као што би била новина, кад би Лазин најбољи сарадник Љуба Чап стао писати књигу о шпанској аристократији. У овом се прогласу жали весели Лаза на „данашњи друштвени кал“ (од куд му сад то?) и „на мизерну борбу око залогоја хлеба“. Ни за ког није та борба мизерна, само за овог полуписменог механџију, који хоће хлеба без мотике.

Ви се сећате да је он још једном тако апеловао на повнанике и људе милостиве: „да би могао подићи себи мало крџа над главом“, и нашло се будала, који су и за тај циљ давали паре. Лаза се на то навадио па хоће и овом приликом да окуша: е да ли има још кога Србина, коме је сврака мозак попила, да плати 2 динара за ову Лазину науку, кад „Српска Књига“ од Ст. Новковића кошта 1:50 дин. и кад цело Задругино издање од *осам* свезака кошта 6 дин.

Не, ми још верујемо у здраву српску памет, и надамо се да ће ова „угашена Лазина звезда“ постати његова „угашена свећа.“

Али што је најјадније од *стране* тог чудног писца, то је оно скрнављење спомена Милутина Гарашанина. Шта ће лик овог племенитог човека на прљавим корицама „књиге“ уредника „Срп. Завета“? Ми не знамо да ли је заиста Комарац добио дозволу којом се размеће, али знамо: да није нико имао права да такву дозволу даје. Име Милутина Гарашанина припала Србији, и оно се не сме које куд потезати. Да је Гарашанин жив, он то не би допустио. И од куд сад баш нађе бив. уредник „Срп. Завета“ да се за ово светло име заклони, кад би на тим корицама тако красно доликовао лик његовог госе, Цветковог детета „су две ленте и су два шамара“, или оног задриглог писца „по Трауту.“

Оволико за преглас, а већ, ако се и сама „књига“ усуди да на свет измили, ми ћемо је љепше дочекати.

§.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР

Недеља, 19. марта: Дневна представа: *Крив*, драма у три чина од Рихарда Фоса, с немачког превела Милка Марковић. — Вечерња представа: *Птичар*, оперета у три чина од М. Веста и Л. Хелда. Музика од Карла Целера.

Садржај: Звездар (весма) — Књига и вила — Море без праморја — Тетка Северина — Премиера у поворишту — Исповест једне пијанице — Бел. из књижевности — Репертоар.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић